



## Tristeses

***“Sabia que no tornaria a regar més els tarongers, ni a cavar, ni a plantar tomates ni pebreres, ni a tallar els rosers, ni a passejar per la terra tova, ni a res. I sabia, per tant, que ja s’havia de morir. Allò que no sabia és que els arbres misteriosament també ho havien endevinat: que els tarongers, la major part tan vells com ell, arbres de més de vuitanta anys, també s’havien cansat de viure.”***

**A**bans de posar-me a escriure aquest paper, he passejat mitja horeta per l’hort de casa, per tornar a mirar com es moren els tarongers. Els tarongers del meu hort no en són molts, menys de tres fanecades, que vol dir només unes poques dotzenes d’arbres, i són arbres vells i plens de tristesa. Els ha arribat, lentament –però la mort dels arbres és sempre massa ràpida, massa penosa de veure–, aquesta estranya malaltia final, com a tants altres milers o milions de germans seus en tot el nostre país. Els tarongers del meu hort es moren, doncs, de la tristesa general, un apagament vegetal implacable per al qual ningú no ha sabut trobar cap remei. Quan l’arbre es posa trist –sobretot, sembla, quan l’arbre a més a més és vell–, la tristesa comença fent empal·lidir les fulles, que perden aquell verd fosc i compacte que és color de salut. Després, o al mateix temps, el taronger deixa de fer taronges, o comença fent-ne només poques i menudetes, taronges malaltisses, i finalment ja no en fa cap, les poques flors blaques cauen sense vida, i ja seran les últimes flors. I al final les fulles tampoc no creixen, o cauen, i tot l’arbre es va quedant eixut, tristíssim més que trist, i a poc a poc –però massa de pressa, ja ho de dit– es va morint del tot.

I pels mateixos dies, per les mateixes setmanes i mesos, s’està morint, també molt a poc a poc però massa de pressa, l’home que en tenia cura, dels tarongers del meu hort. Es mor també molt trist, no de cap malaltia tràgica i aguda, sinó que es mor de mort completament natural. Ha treballat aquest hortet nostre durant tants anys, que els arbres i ell havien arribat a ser com un mateix cos de vida combinada. L’home que treballava l’hort l’ha cavat i l’ha regat, l’ha adobat i l’ha cuidat amorosament –l’hort i el jardí, i el trosset on plantava tomaques, bajoquetes i albargines– com qui diu tots els anys de la seua vida, o almenys els darrers cinquanta anys o més. Ara aquest home ha arribat als noranta i es mor amb parsimònia, a casa, eixut, menjant molt poc i respirant molt poc, apagant-se, deixant que el seu cos vaja quedant-se sec i sense carn, afirmant, quan el visitem, que ja no vol viure més i que espera que la mort no tarde tant. Fins fa dos o tres anys, aquest home que ara en té noranta encara venia cada

dia a visitar l’hortet que era més seu que nostre: hi havia treballat tant de temps, s’hi sentia tan a prop, tan endins d’aquesta miqueta de terra, que no podia pensar en la seua vida sense l’hort, ni en l’hort sense la seua vida. Amb més de vuitanta-cinc anys, cada matí arribava, es canviava de roba, i s’ocupava de la terra amb el ritme encalmat de qui s’ocupa d’una antiga relació, d’un amor conjugal tan llarg com la vellesa més llarga. És, encara no vull dir “era”, un home prim de mans fortes i de cara esmolada, es posava espadnyes d’espart i els dies de regar anava a buscar l’aigua al partidori i després corria entre els reguers i els solcs com el regador més jove del món, i l’aigua abundant l’amerava de vida al mateix temps que als arbres. El seu nom és Rafael, i no sé si he conegut mai cap home més just i més bo.

Ja fa prop d’un any que aquest home just no ha vingut a visitar aquesta poca terra i aquests arbres, els rosers, la miqueta de jardí, que han estat més de mig segle part substancial de la seua vida. Quan l’hem anar a veure, a l’hospital o a casa, els primers mesos ens preguntava insistentment per l’hort: si el regàvem, si hi havíem plantat alguna cosa, si havíem trobat algú per treballar-lo amb la màquina, quina cara feien els tarongers, que no devia ser bona, pensava ell. Parlava més dels arbres que de la seua salut, i un dia va dir: ja no tornaré més a l’hort, s’ha acabat. Sabia que no tornaria a regar més els tarongers, ni a cavar, ni a plantar tomates ni pebreres, ni a tallar els rosers, ni a passejar per la terra tova, ni a res. I sabia, per tant, que ja s’havia de morir. Allò que no sabia és que els arbres misteriosament també ho havien endevinat: que els tarongers, la major part tan vells com ell, arbres de més de vuitanta anys, també s’havien cansat de viure. La tristesa final de l’home i dels arbres ha estat, doncs, una tristesa compartida. Ja sé que vostès deuen pensar que això és només una coincidència, una casualitat, que els arbres no són tan sensibles com un gos fidel que es mor de pena quan es mor el seu amo. Jo no n’estic tan segur. Com l’home que els cuidava, eren –encara són, amb la poca vida que els queda– uns arbres justos i honests, uns arbres bons i antics, que feien fidelment taronges saboroses com no n’he conegudes d’altres. Són arbres humans i, sense l’home que els estimava, es moren lentament.